

БИНЦОВАЊЕ КАО НОВИ ЕСКАПИЗАМ ИЛИ КАКО НЕУМЕРЕНО ГЛЕДАЊЕ СЕРИЈА МЕЊА СТРУКТУРУ НАРАТИВА И НАШЕ ПОНАШАЊЕ

Пробудило ме је шкљоцање кваке. Окренуо сам се и у плавичастој светлости раног јутра видео је како стоји поред кревета. Поглед са чудног смешка на њеном лицу скренуо сам на сат који је показивао 06:00.

– Шта је било?

– Ништа – рекла је, слегнувши раменима, помало зачуђено, помало увређено.

Тада сам видео да су њен јастук и прекривач били нетакнути. Избистрило ми се пред очима, па сам је јасније видео: бледа, отечених капака и црвених беоњача, помало растројено се кретала по соби у стварима које иначе носи по кући. Све ми је било јасно.

– Одгледала си све епизоде *Чернобиља* одједном, зар не?

Није ми потврдила, нити је требало. Знао сам да ће се то догодити још синоћ када се одушевила првом епизодом и одлучила да неће ићи до града, као што смо се договорили. Сада ми каже да се страшно потресла и да ју је серија натерала на размишљање, због чега није могла да склопи очи и сутрашњи дан је пропао. И њој и мени, који сам током остатка јутра слушао њу како се безнадежно окреће у кревету.

Тако се моја девојка упознала са „пороком“ бинцовања, чији је ово само један могући сценарио.

Welcome, Netflix

Једна од главних карактеристика нашег времена је прекомерност, потреба да сваку активност доводимо до екстрема, без обзира да ли то значи да претерујемо радећи нешто или претерујемо не радећи ништа. Енглеска реч *binge* односи се управо на то – неумереност у некој активности. И док се термин први пут појављује деведесетих у синтаagmaма *binge-eating* и *binge-drinking*, већ неко време као феномен гледалачке културе и конзумације ТВ садржаја имамо *binge-watching*. Речници енглеског језика *Оксфорд* и *Колинс* баве се овим глаголом још од 2014, када су га дефинисали као „сукцесивно гледање већег броја епизода неке серије без паузе“. Можемо рећи да је у Србији бинцовање стигло у легалном облику почетком 2016. године, када је Нетфликс одлучио да се прошири на 130 земаља света, између којих је била и наша. До тада, могли смо да бинцујемо само оне већ завршене серија чије су све епизоде објављене, скидајући пиратске верзије са интернета. Бинцовали смо и у време компактних дискова,

али никад тако фанатично, делом јер није било толико лако и доступно. Међутим, Нетфликс својим доласком, као вероватно највећи светски провајдер медијског садржаја, није понудио само нову врсту услуге са неспорним погодностима. Он, као и њему сличне конкурентске компаније попут Хулуа (*Hulu*) и Амазон прајма (*Amazon Prime*), довели су до изразитих промена у 1) наративним формама филмова и серија и 2) гледачким навикама, последично утичући на наше понашање, уз психосоматске последице.

Нетфликс је пре седам година направио смео потез. Дотадашња пракса продукције серијског програма подразумевала је да се прво сниме пробна, „пилот“ епизода, па да се након тога продукција настави у складу са реакцијама тест публике. Када је Нетфликс 2013. направио своју прву серију *Кућа од карата* (*House of Cards*), свих 13 епизода истовремено је објављено, а серија није била понуђена ниједној ТВ станици да би се искористила ексклузивност оригиналног садржаја. Рискантан потез се исплатио. Серија је постала једна од најгледанијих и најнаграђиванијих на свету. У то време, главни глумац Кевин Спејси својим јавним говорима наступа као амбасадор иновативног Нетфликсовог концепта. Током познатог ТВ фестивала у Единбургу, поводом настајуће културе бинцовања изјавио је следеће: „Публика жели контролу. Она жели слободу. (...) Дајте људима оно што желе, када то желе, и у форми у којој то желе, по разумној цени, и они ће вероватно пре платити то, него га украсти.“¹

Међутим, овај став, и други које даље развија – о томе како публика „умире“ за квалитетним причама и да јој треба омогућити задовољење непатворене потребе за бинцовањем, јер она на то има право, а и на крају крајева то иде свима у корист – најобичнија је капиталистичка замена теза. Она треба да хиперпродукцији ТВ програма пружи алиби наводним одговарањем на аутентичне потребе потрошача, када је истина да се оне тенденциозно, вештачки стварају и контролишу. Нетфликс је 2019. произвео 2769 сати само свог, оригиналног садржаја, што је повећање од 60% у односу на претходну годину.² Питање је и колико је ова прекомерна производња одржива на дуге стазе. Педро Ферейра, професор информационих система са Универзитета Карнеги Мелон тврди³ да са епизодама које коштају по 8, 9 милиона долара (*Сенс8* (*Sense8*), којој је упркос огромном броју фанова и сјајној критичкој рецепцији укинут буџет), па чак и 13 милиона (*Круна* (*The Crown*)), стриминг платформе заправо не зарађују довољно новца. Оне су успеле да бинцовањем створе континуирану, растућу потражњу, али њихова понуда ће неминовно у једном тренутку постати недовољна јер, очигледно је, серије се бинцују неупоредиво брже него што се стварају. То наводи на помисао да и у овој сфери можемо очекивати економско урушавање, типично за циклусе капиталистичких криза.

Да ли нам бинцовање заиста треба, или су маркетиншки магови опет успели да нас убеди да нам је неопходно нешто што је заправо непотребно, па чак и потенцијално штетно за нас? Склонији сам овом другом виђењу, навикнут на капиталистичке апологије индивидуалних рајева у којима постоји слобода избора, али само избора којим производом ћемо покушати да утолимо нашу конзумеристичку страст.

¹ <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-23802572>

² Према неким подацима, цео Нетфликс тренутно има безмало 37.000 сати програма. (<https://www.whats-on-netflix.com/news/how-long-would-it-take-to-watch-all-of-netflix/>)

³ <https://www.cmu.edu/news/stories/archives/2019/april/binge-watching.html>

Другачије причање прича

Нетфликсов приступ гледалачком искуству могуће је упоредити са оном угости-тељском *all-you-can-eat* понудом. Маратонско гледање серија чини нашим гледалачким навикама оно што преждеравање чини нашим цревима и желуцу. Па ипак, да би при-ковао пажњу публике за стотине и стотине сати свог програма, Нетфликс и сличне компаније су морале да своју понуду обилато прошире, али и драстично промене. Поред сугестивних препорука за нове серије, а на основу праћења онога што сте до тада гледали, Нетфликсов кориснички интерфејс даје могућност да се прескочи шпи-ца, а на крају сваке епизоде се аутоматски пушта наредна. Продуценти су тако успели да гледање учине интензивнијим, унапређеним и тешким за прекидање. Тим путем бин-цовање јамчи продужено уживање у наративу. Сезоне, са својим „наративним луком“ који подразумева мноштво ликова, заплета и подзаплета, почињу да се гледају као огромни, вишесатни филмови,⁴ резултирајући све већом и већом количином времена коју проводимо пред (разним) екранима.

Утисци публике нуде аргументе у корист ове иновације. Бинцовање укида некада-шње фрустрирајуће чекање на наредну епизоду, које су емитоване најчешће једном недељно. Такође, пошто се ове провајдерске платформе финансирају искључиво из приступачне претплате, епизоде се више не прекидају досадним рекламама. Међутим, можда је најважнији подстрекач бинцовања осећање да смо много дубље увучени у саму причу и да наратив оставља јачи ефекат на нас. Гледање епизоде уланчаних истим заплетом много је интензивније када се оне гледају узастопно, без прекида, у једном напону фокуса и емоција. Стога, можемо приметити како поступно нестају се-рије чије су епизоде биле појединачне, свака наративно заокружена па се практично цела серија могла гледати на прескок. Али њихова адиктивна моћ је била сразмерно мања. Целовитост приче у оквиру појединачне епизоде остала је резервисана најче-шће за ситкоме, детективске серије, наступе комичара и кулинарске емисије. Иако не пружају довољно узбуђења и не изазивају толику зависност, и они имају своје пред-ности: јефтине су, лако „пробављиви“, неоптерећујуће забавни и кратко трају (између 20 и 30 мин). Због тога су пријемчиви корисницима који воле „да пусте нешто да иде у позадини“ док се баве другим пословима.

У једном научном истраживању⁵ посвећеном утицају бинцовања на сан сажето су сумиране карактеристике наратива које осигуравају бинцовање. Дакле, програм мора подразумевати 1) велики број 2) што разноликијих токова приче који се 3) протежу на минимум више од једне епизоде и који се 4) често преплићу током сезоне или се 5) тек на самом крају испостављају некако повезани. Овако густо испреплетану и вишеслој-ну наративну структуру заправо би било немогуће испратити на традиционалан начин,

⁴ Паралеле са овим можемо приметити и у две тенденције у холивудским блокбастерима које се јављају последњих година: 1) филмови трају све дуже и дуже, чак и по 3 сата, а организовани су у 2) читаве серијале паралелних универзума појединачних јунака или група.

⁵ Liese Exelmans, MA1; Jan Van den Bulck: *Binge Viewing, Sleep, and the Role of Pre-Sleep Arousal* (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5529125/pdf/jcsm.13.8.1001.pdf>)

што ће рећи са седмодневним паузама. То нам илуструје случај са култном серијом *Чисџа хемија* (*Breaking Bad*), која иначе важи за једну од првих икада бинџованих серија. Наиме, емитоване једном седмично, епизоде прве сезоне стартовале су под околностима које им нису биле наклоњене (штрајк удружења холивудских сценариста, спортске утакмице које су се преклопиле са пилот-епизодом и сл.). Током емитовања прве три сезоне, *Чисџа хемија* се, упркос наградама и похвалама стручне јавности, заправо непрестано мучила да одржи гледаност. Преокрет, према признању⁶ идејног творца Винса Гилигана и једног од главних глумаца Ерона Пола, настаје у тренутку када продуцентска кућа АМС склапа уговор са Нетфликсом о дистрибуцији прве три сезоне, које су објављене одједном. Пошто се тек у том тренутку јавља поамама за серијом која ће јој обезбедити култни статус, морамо признати да су Нетфликс и бинџовање спасили *Чисџу хемију*. Међутим, мишљења сам да је динамика наратива, како су се сезоне низале, све више служила за пуко демонстрирање сценаристичке досетљивости како да за што краће време проведу што више јунака кроз што више заплета. И што је сваки наредни био напетији, убедљивији и боље изведен (и разрешен), појачавао се и мој утисак да су они увелико постали сами себи сврха, иако је серија тим адреналинским покретачима радње засигурно привлачила нову и одану публику.

За разумевање структуре телевизијских фабула и јунака, есеј Теодора Адорна „Како гледати ТВ“ из далеке 1953. чини се и даље релевантним. На једном месту у том тексту аутор анализира употребу стереотипа у играном програму, што је драгоцен из угла њиховог довођења у узрочну везу са специфичностима производње телевизијског материјала: „Технологија телевизијске продукције чини стереотипе скоро неизбежним. Мањак времена доступног за припрему сценарија и обиман материјал који треба константно производити захтева одређене формуле.”⁷ Затим он истиче да захтев за стереотипима и типизираношћу јунака диктира и временска ограниченост епизоде, које оставља дефицит простора да се прикажу све психолошке нијансе у њиховој карактеризацији. Међутим, иако Адорно наводи да стереотипи могу имати функционалну улогу у смислу организованог предвиђања искуства и спречавања пада у ментални хаос, те их стога ниједна уметност не може потпуно одбацити због тога што увек постоје две стране сваког психодинамичког феномена, може се догодити да поставка културне индустрије која претерано раби стереотипе помути увид у реалност. Појачана потреба за клишеима одраз је жудње да се унесе поредак у све комплекснији, бржи и конфузнији савремени живот. Зато Адорно ригидно конвенционалне поруке уткане у фабулу којима се контролише реакција публике назива „пseudореалистичним”. Искуства и догађаји јунака дизајнирани су да изгледају аутентично, а заправо то нису, већ представљају обрасце који чине да лакше пратимо причу, али и истовремено отупљују функционални потенцијал нашег искуства. Наравно, подразумева се да Нетфликс и други нису „измислили” експлоатацију стереотипа, само је хиперпродукција која рачуна на бинџовање ту експлоатацију подигла на незамисливе нивое.

⁶ <https://www.esquire.com/entertainment/tv/a15063971/breaking-bad-cast-interview/>

⁷ <http://users.clas.ufl.edu/burt/1%27mnotcrazy!/AdornoHowtoLookatTelevision.pdf>

Борба против сна

Ове промене наративних структура које су увели продуценти/дистрибутери медијског садржаја омогућиле су им да бинцовањем држе публику испред екрана толико дуго да то почне да утиче на њихове обрасце понашања. Бинцовање није само нус-појава нове културе гледања коју је створио Нетфликс, него последица тенденциозног манипулисања системом награђивања, како то види професор на студијама когнитивних медија Џејк Алден Врајтнер са Универзитета Кент. По њему, најпре имамо искуство неког задовољства, затим развијамо жудњу за њим, док не прибавимо себи награду у виду испуњења тог задовољства. На крају се бихејвиоралистички адаптирамо овом циклусу, не бисмо ли га поново изазвали. У серијама, задовољство се јавља са катарзом након превазилажења препрека на путу пред јунацима и јунакињама са којима се идентификујемо. Наравно, овај образац експлоатације наратива постоји од самих почетака ТВ продукције, као и Холивуда уосталом. Међутим, бинцовање, како тврди Врајтнер, „резултира континуираним циклусом пружања задовољства (...) чиме гледалац добија константан фикс у облику концентрованог ужитка”,⁸ на чијем крају неминовно следи огромно разочарање када се потроши сав материјал за пружање задовољства. Дакле, када се одгледа последња епизода.

Постоји велики број научних истраживања које се баве тиме на који начин промена образаца понашања изазвана манипулисањем система за награђивање утиче на наше здравље. Прво што ће сигурно страдати пред удовољавањем бинцовању јесте сан. Студије које су се бавиле корелацијом спавања и непрекидног гледања серија показале су да бинцовање утиче на изазивање несанице због појачаног „когнитивног узбуђења” након конзумирања многобројних епизода у малом временском периоду. Ово истраживање, у којем су испитаници и испитанице имали између 18 и 25 година, показало је да једна сесија бинцовања обично траје мало више од 3 сата и да се у просеку одгледа између 3 и 5 епизода.⁹ Једна статистичка анализа ТВ публице у Сједињеним Државама показала је да у 86% случајева људи касније одлазе на спавање да би одгледали серију, а 52% остаје ради тога будно и целу ноћ (уз то, 40% се лошије хранило и мање вежбало због бинцовања).¹⁰

У чланку „Колико је нездраво бинцовање?” на сајту *Puqepc гajmecia (Reader's Digest)* сумира се неколико последица бинцовања по здравље: подразумевајуће некретање због дугачких интервала седења (као додаток ономе на које смо већ присиљени у канцеларијама) појачава ризик од дијабетеса, срчаних обољења и канцера; бинцовање кроз подстицање наше адиктивности утиче на друштвене аспекте нашег живота, јер оно охрабрује нашу асоцијалност; ту је и тзв. „хедонистичка адаптација” због које нам је све чешће потребно све више све јачих извора задовољства.¹¹ Укратко, најнеопходнији ресурс за бинцовање јесте слободно време, а чини се да је данас његово последње

⁸ <http://www.hopesandfears.com/hopes/now/question/216901-does-binge-watching-tv-make-it-less-enjoyable?fbclid=IwAR1OsgHJRG6Po-i0AycY54TG1qXygaLjJDFmjVvLMBEyx8yrl-JWEdeTng>

⁹ <https://aasm.org/binge-watching-television-associated-with-poor-sleep-in-young-adults/>

¹⁰ <https://morningconsult.com/2018/11/06/most-young-adults-have-an-appetite-for-binge-watching-shows/>

¹¹ <https://www.rd.com/culture/binge-watching-unhealthy/>

налазиште у преко потребном сну. Као потврду да резултати ових истраживања нису случајни, нити плод нечије параноје од завере против гледалачке публике, имамо изјаву једног од генералних директора Нетfliкса Рида Хејстингса из 2017: „Ми се заправо такмичимо са спавањем. И побеђујемо!”¹² Па ипак, иако је ова компанија од 2013. до 2017. нападно промовисала термин бинџовање у својим медијским саопштењима и пропагандним слоганима, са све чешћим и све поразнијим анализама последица бинџовања, већ почетком 2018. та реч је увелико нестала из корпоративних саопштења Нетfliкса. Истовремено, глумцима у њиховим серијама сугерисано је да избегавају тај појам током промотивних кампања.¹³

Можда није сувишно нагласити да мотиви за бинџовање нису плод неке страшне патологије, већ су веома „људски”. Бинџујемо зато што нам то појачано и побољшано гледалачко искуство пружа досад незамисливо прожимање са наративом и јунацима. Само гледање серија је ефикасно релаксирајуће средство које нам може помоћи да се опустимо. Осим тога, као ништа друго до сад, даје нам након одгледане сезоне или читаве серије и осећање довршености и заокружености. Бинџовање као културни феномен утиче и на нашу друштвену инклузивност, јер серије и филмови честа су тема разговара са пријатељима, нарочито када је нешто актуелно у питању, а можемо учествовати и у расправама на блогovima и друштвеним мрежама. Међутим, бојим се да би било погубно да из перспективе изгубимо и чињеницу да стриминг фирме кроз бинџовање рачунају на нашу инфантилност пред доступношћу задовољства. У извесној мери, човечанство је незрело за могућности које напредак технологије нуди, и стога се она или претерано употребљавају и/или злоупотребљавају. Ако је најидеалнији корисник стриминг сервиса онај који непрестано понавља „Још! Још!”, онда је излажење у сусрет тој незрелости попут удовољавања незајажљивом апетиту за слаткишима код деце.

Постоје мишљења¹⁴ о томе како би се проблем са бинџовањем могао решити повратком на структуралну улогу традиционалне телевизије, што ми се не чини као најпаметнији избор. Сазревање не треба да подразумева укидање слободе избора, коју дистрибутери медијског садржаја неспорно нуде, већ буђење свести о одговорности пред тим изборима. Ако је бинџовање заиста лоше по наше здравље, морамо научити како да се контролишемо. Још једна карактеристика бинџовања на коју се указује у анализама јесте то што му се веома често препуштамо случајно и ненамерно. Иницијално планирајући да проведемо ограничено и унапред испланирано време пред екраном, по инерцији на то често утрошимо много више времена. Могу се наћи сугестије да би се ово могло решити опцијом временског ограничења приступа садржају, или ограничењем броја епизода/филмова које можемо погледати у току дана. Руку на срце, иако ми се чини да би таква могућност могла бити делотворна, очекивати да се тако нешто спроведе у дело је исто као очекивати од неке нафтне компаније улагања у производњу електричних аутомобила.

¹² <https://www.vanityfair.com/hollywood/2019/01/netflix-competition-disney-hulu-fortnite>

¹³ <https://www.investopedia.com/tech/netflix-obsessed-binge-watching-and-its-problem/>

¹⁴ <https://www.hec.edu/en/knowledge/instant/tv-series-consumption-habits-era-netflix-how-young-adults-embrace-and-protect-themselves-atawad-tv-watching>

С тим у вези, вероватно је највећа заблуда коју нам стриминг платформе нуде заправо привид контроле. Вршење одабира у непојмљиво великој понуди медијског садржаја треба да нас убеди да само ми одређујемо шта ћемо, када ћемо и колико гледати. А заправо баш бинцовање нуди аналитичке податке о типу програма који је најпопуларнији, као и о обрасцима конзумирања садржаја, на основу чега продуцентски тимови осмишљавају будући програм и услове коришћења. Главна ствар на коју они рачунају јесте одсуство највећег непријатеља капитализма – наше самоконтроле. Уз то, ту је и експлоатација осећања усамљености и отуђености, неретко праћених депресијом и хроничном исцрпљеношћу.¹⁵ Дани, недеље па и месеци које проведемо у бинцовању су симптоми нашег бежања у самоизолацију, бежање од реалних људи на мултимедијална острва насељена искључиво људским холограмима. Комерцијалном робом и аватарима говоримо свету које серије бинцујемо, шаљући окружењу информацију за који систем вредности се залажемо, што бинцовање чини и средством за (само)идентификацију. Повратна реакција нас и не интересује јер бинцовање представља нови облик ескапизма у којем најзад заувек можемо бити истовремено и сами и окружени људима.

¹⁵ https://www.eurekalert.org/pub_releases/2015-01/ica-fol012615.php